

INSTANTS DE LLUM (UN COP D'ULL AL MEU SEGLE XX)

ALEXANDRE CUÉLLAR

Llibres dels Quatre Cantons. CCG Edicions. Girona 2005

No tothom vol escriure unes memòries o és capaç de fer-ho. S'ha de tenir capacitat i voluntat per fer-les, i en Cuéllar té la primera, però ha renunciat a la segona. Els memorialistes parteixen d'una reflexió crítica i personal de la seva realitat i analitzen les experiències que els ha tocat de viure seguint un ritme i un ordre cronològic relativament rigorós en la seva exposició.

Deia García Márquez a *Vivir para contarla* que «*la vida no es la que uno vivió, sino la que uno recuerda y cómo la recuerda para contarla*» i aquesta reflexió encaixa perfectament amb el llibre d'en Cuéllar, una memòria viva de més de noranta anys, que ha fet un exercici per recordar-la i poder-nos-la explicar. Però no com unes memòries.

Segons el meu criteri, unes memòries si volen ser fiables han de ser contrastades, gens *literàries* –en el sentit novel·lesc del terme–, tot i que no costaria gaire trobar memorialistes que han faltat volgudament i reiterada a la raó –i a la veritat històriques.

El memorialista ha d'estar disposat a fer un repàs crític de la seva vida, donant fe, amb *pèls i senyals*, dels seus actes sense importar-li donar els noms necessaris de les persones que han conviscut amb ell, de vegades de forma molt negativa. Així s'arriba a relats d'una crítica autodestructiva –o, sovint, a narracions autocomplaents–. Quan l'autor no s'hi atreueix (o dubta de la veracitat d'alguna de les seves afirmacions) és quan fa aquella mena de salt en el buit i diu que «tota coincidència és pura casualitat» –que no és res més que dir una mena de *dic això, però que ningú no s'enfadi, jo no he dit que és aquell que tots penseu, ni que hagi fet allò que tots sospiteu...*

De fet, hi ha dues vies per fugir d'aquesta falta de voluntat, d'incapacitat i/o de covardia: novel·lar els records i fer-los ficticis, dissimulant les situacions més

enutjoses, «*literalitzant-les*» o, com ha fet Alexandre Cuéllar, mantenint sempre una distància d'espectador sorprès, a voltes inconscient i involuntari davant l'espectacle de la vida, de la seva vida.

Instants de llum és, com diu el subtítol, un cop d'ull al seu segle XX, el d'en Cuéllar, un home que ha viscut un segle i que ha tastat els efectes de la Gran Guerra, la crisi dels anys vint, la República, la Guerra Civil –aquesta com un extra secundari–, les conseqüències de la postguerra espanyola al llarg de la interminable foscor del franquisme, fins a les primeres llums de la transició democràtica al seu Olot natal.

Aquells que hem tingut el plaer de conèixer-lo i tractar-lo mínimament sabem de la seva passió per la paraula, per la conversa, per la comunicació, per fer-nos compartir les seves vivències i experiències. En llegir els seus records t'adones, doncs, de la seva visió *agnòstica* de la vida: en Cuéllar no pren partit, generalment mai. Manté una distància prudent amb relació als fets. Una distància curta i efectiva. És una mena de *voyeur* que des del seu mirador particular veu passar la vida amb una parsimònia mallorquina, amb la tranquil·litat d'aquell que se sap al marge de qualsevol incident, que passa per la vida sense voler fer mal ni per obra ni per omissió. Per aquest motiu, en els *Instants de llum*, tot i que estan ordenats de forma cronològica, no es troben elements d'opinió crítica. I és que fugir dels malsons i dels moments desagradables (que han estat molts, de ben segur!) s'ha convertit en la seva obsessió. Vegem, per exemple, un dels seus comentaris respecte d'un dels capítols més dramàtics de la guerra civil:

«Sembla mentida que en aquells moments en què es combatia aferrissadament en la duríssima Batalla de l'Ebre, en els mesos que els nostres companys soldats, d'un bàndol i de l'altre, queien dramàticament i en un nombre com no s'havia vist mai en cap altra batalla de la guerra civil, nosaltres poguéssim viure com privilegiats dins d'un bany maria de roses com el que vivíem a Yélamos de Abajo.»

Un «bany maria de roses»!, costaria molt de trobar una expressió més gràfica per a una inconsciència involuntària i sorprenent, individual i col·lectiva. Al final d'aquest mateix capítol remata: «De vegades he pensat que no, que aquell malson sovint torna a sorgir dins els llençols. I això és terrible! Els malsons superen sempre la realitat i fan patir molt més.»

Es tracta, doncs, d'uns pensaments fets en veu alta, d'uns apunts de viatger que recorre la seva vida i que, un cop a la vista de l'arribada, quan es pot fer el recompte existencial, llegeix les seves anotacions, no sempre ordenades i molt menys crítiques.

Amb un estil planer, acurat i llegidor, suau i políticament molt correcte, en Cuéllar vol fer balanç d'alguns dels seus records com ha viscut la seva vida: vol estar bé amb tothom (o amb la majoria, si pot ser). I ens amaga una darrera carta: crec que amb qui més l'interessa estar bé és amb ell mateix.

Per aquesta raó el llibre traspua arguments que sonen a autojustificacions. I és que en Cuéllar, un rebel civilitzat, ha format part de la *majoria silenciosa* que ha navegat a la deriva en el marasme dels anys més durs de la dictadura. I en afirmar-ho, en Cuéllar es troba en pau amb ell mateix i participa d'una mena d'amnistia pel record de la qual formem part tots plegats. Potser cadascú de nosaltres guardem un racó d'observadors i quan passem comptes de la nostra vida ens adonem de les oportunitats que hem perdut per no ser prou conscients en el moment que les vivim.

Soldat universitari, poc madur, va efectuar la seva pròpia guerra a la rereguarda, lluny dels sorolls dels canons. Demòcrata convençut, s'incorpora a l'aparell franquista dins de l'administració municipal. Inconformista amb les directrius oficials, actua d'agitador cultural, primer a les Illes (en la seva etapa de secretari municipal de sa Pobla), i després a Olot, on estrena algunes de les seves obres i participa a una primerenca Radio Olot com a guionista. Ell mateix destaca alguns dels capítols de la seva tasca a l'Ajuntament d'Olot, però com aquell que no ho vol, redueix els seus records a ben poques pàgines, satisfet d'haver fet ja un exercici que s'ha saldat amb bona nota.

I en el capítol dels destacats, l'orgull amb què es refereix a Manuela Plana, la seva dona i companya, primera universitària d'Olot, i als seus companys de promoció i amics de Barcelona en els seus anys d'estudi: Salvador Espriu, Martí de Riquer, Xavier Montsalvatge, Joan Teixidor, Carles Sentís i Joan Vinyoli, entre d'altres, tots ells membres d'una generació extraordinària i fecunda, i la seva relació amb les Illes Balears i la seva integració en la vida social i cultural de l'Illa a sa Pobla. La situació de la llengua a Mallorca li provoca una autèntica reacció d'ira continguda, com aquell a qui fereixen en allò més estimat i íntim.

Un llibre útil i entretingut, sense les pretensions de grans memorialistes i amb la humilitat d'un gran personatge, proper i creatiu, que ha viscut els seus llargs anys entre nosaltres i ens deixa la seva aportació a la memòria col·lectiva. Gràcies, Cuéllar.

Jesús M. Gutiérrez